

АНАЛІТИЧНА СОЦІОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА: СУЧАСНІ ПІДХОДИ

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Галузь знань	С - соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
Спеціальність	С5 Соціологія
Освітня програма	Аналітика соціальних даних
Статус дисципліни	Нормативна
Форма навчання	очна(денна)
Рік підготовки, семестр	1 курс (1 семестр)
Обсяг дисципліни	5 кред. ЄКТС/150 годин: лекції – 30 год., семінарські заняття – 30 год., СРС – 90 год.
Семестровий контроль/контрольні заходи	Екзамен, МКР/реферат
Розклад занять	https://schedule.kpi.ua/
Мова викладання	українська
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лекції:</i> доктор соціологічних наук, Кухта Мирослава Павлівна +38 0978085822 miroslavakukhta@gmail.com <i>практичні заняття:</i> доктор соціологічних наук, Кухта Мирослава Павлівна +38 0978085822 miroslavakukhta@gmail.com
Розміщення курсу	https://classroom.google.com/c/ODAwMDkzMzQ2OTc2

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Курс «Аналітична соціологія та соціальна поведінка: сучасні підходи» присвячений вивченню того, як соціологи пояснюють індивідуальні та колективні дії людей у мінливому світі. У центрі уваги — класичні підходи до соціальної поведінки та новітні теоретичні розробки, що аналізують сучасні кризи, конфлікти, цифрові трансформації та інноваційні процеси.

Дисципліна інтегрує ідеї поведінкової соціології з підходами аналітичної соціології: розглядаються механізми, які пов'язують мікрорівень індивідуальних дій і макрорівень суспільних структур. Особливий акцент зроблено на використанні сучасних методів дослідження — від якісного аналізу повсякденних практик до роботи з великими масивами соціальних даних, включно з алгоритмічними та мережевими моделями. **Предметом** є соціальна поведінка індивідів і груп, її мотиви, стратегії та наслідки у зв'язку зі змінами суспільних структур, цінностей і технологій; механізми, що визначають взаємодію між особистістю та соціальним середовищем.

Компетентності, які набуваються під час вивчення дисципліни:

Фахові компетентності:

- ФК 01 - Здатність аналізувати соціальні явища і процеси.
- ФК 02 - Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти.
- ФК 05 - Здатність обговорювати результати соціологічних досліджень та проєктів українською та іноземною мовами.

Програмні результати навчання:

- ПРН 01 - Аналізувати соціальні явища і процеси, використовуючи емпіричні дані та сучасні концепції і теорії соціології.
- ПРН 02 - Здійснювати діагностику та інтерпретацію соціальних проблем українського суспільства та світової спільноти, причини їхнього виникнення та наслідки.
- ПРН 07 - Вирішувати етичні дилеми відповідно до норм професійної етики соціолога та загальнолюдських цінностей.

Під час вивчення дисципліни здобувачі також зможуть:

- сформуванню здатності до критичного й системного мислення під час роботи із соціальними даними;
- оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати дані для наукових і практичних завдань;
- усвідомити значення аналізу й синтезу даних соціальної практики у різних сферах суспільного життя;
- орієнтуватися у провідних концепціях соціальної поведінки класичної та сучасної соціології;
- застосовувати методологічні принципи аналізу соціальної дії та соціальних конфліктів;
- використовувати аналітичні інструменти для пояснення взаємозв'язку між індивідом і суспільством;
- аналізувати соціальну поведінку в різних контекстах;
- працювати з емпіричними даними (опитування, інтерв'ю, цифрові сліди) та інтерпретувати їх результати;
- застосовувати сучасні цифрові, статистичні та алгоритмічні методи у соціологічних дослідженнях;

- визначати та оцінювати чинники сталого розвитку країни на основі критичного аналізу різноманітних джерел;
- здійснювати аналіз емпіричного змісту соціологічних теорій із використанням інструментів аналітичної соціології та цифрових технологій;
- створювати концептуальні моделі та дослідницькі механізми для пояснення соціальної поведінки, застосовувати їх в управлінських практиках;
- набувати практичних навичок роботи із соціальними даними, поєднуючи академічний дискурс із математичними та статистичними методами аналізу;
- опанувати базові інструменти мережевого моделювання соціальних процесів, аналізувати дифузії інновацій, колективну дію та радикалізацію;
- готувати аналітичні звіти й презентації результатів досліджень із використанням сучасних цифрових засобів і відкритих даних;
- самостійно здійснювати порівняльний аналіз різних масивів соціальних даних, застосовуючи можливості цифрових технологій;
- ефективно використовувати отримані знання та навички для формування власних поведінкових стратегій і науково обґрунтованих рішень у професійній та громадянській діяльності.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Дисципліна вивчається після опанування дисциплін курсу бакалаврату. Зокрема, «Загальна соціологія – 1, 2», «Історія соціології – 1, 2 », «Україна в контексті історичного розвитку Європи», «Загальна теорія розвитку», «Теорія і історія врегулювання конфліктів», а також інших нормативних та вибіркових дисциплін.

Дисципліна перебуває у певному зв'язку з такими дисциплінами, як політологія, соціологія, історія, соціологія цінностей, соціальна антропологія, що створюють загальну теоретичну і методологічну основу для сприйняття студентами змісту пропонованої дисципліни.

Вивчення дисципліни дозволить ефективніше опанувати дисципліни магістерського курсу та ґрунтовніше підготуватися до написання і захисту магістерської дисертації. Для вивчення дисципліни студенту бажано мати навички використання текстового редактора на комп'ютері, навички роботи з електронними інформаційними базами.

3. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичні та методологічні основи дослідження соціальної поведінки

Тема 2. Макрорівневі рамки сучасної поведінкової соціології

Тема 3. Мікро та мезорівень соціальної дії, групова динаміка

Тема 4. Конфлікти, кризи та соціальні трансформації у XX–XXI століттях

Тема 5. Стратифікація, інституції та поведінкові режими

Тема 6. Аналітична соціологія як дослідницька стратегія

Тема 7. Мережевий підхід до соціальної поведінки

Тема 8. Раціональність, когнітивні упередження та прийняття рішень

Тема 9. Радикалізація, популізм і трансформації капіталізму

Тема 10. Дифузія інновацій та соціальні зміни

Тема 11. Поведінка в умовах війни, травми та колективної резильєнтності

Тема 12. Штучний інтелект, алгоритми і соціальна поведінка

Тема 13. Цифрові простори і колективна дія

Тема 14. Цінності, норми та девіантні практики у сучасних дослідженнях, антропологічні виміри

4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з:

Базова література

1. Даймонд Дж. Переворот. Зламні моменти в країнах, що переживають кризу Наш формат 2021 – 480 с.
2. Москаленко В.В. М 82 Соціальна психологія. Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.
3. Рожанська Н. В. Загальна соціологічна теорія : навч. посіб. / Н. В. Рожанська, О. М. Дрожанова, О. А. Онофрійчук за наук. ред. І. А. Мейжис, В. Л. Гавелі. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 336 с.
4. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
5. Contemporary Sociological Theory, Craig Calhoun (Editor), Joseph Gerteis (Editor), James Moody (Editor), Steven Pfaff(Editor), Indermohan Virk (Editor) 2022/4th Edition wiley

Допоміжна література:

1. Немеш О.М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: Монографія / О.М.Немеш. Київ: Слово, 2017. – 391 с.
2. Палій А.А. Диференціальна психологія: навч.посіб./ А.А. Палій. –К.: Академвидав, 2010.– 432с.Гантінгтон С. Політичний порядок у суспільствах, що змінюються. Пер.з англ. Тарас Цимбал Наш Формат, 2019. – 448 с.
3. Пйотр Штомпка СОЦІОЛОГІЯ. Аналіз суспільства. - Львів: Колір ПРО, 2020. - 800 с.
4. David Lazer et al., Computational Social Science.Science323,721-723(2009).DOI:10.1126/science.1167742.
- 5.Craig, K., Morgan, L., Chen, C., Michie, S., Fusco, N., Snowdon, J., Scheufele, E., Gagliardi, T., & Sill, S. (2020). Systematic review of context-aware digital behavior change interventions to improve health. Translational Behavioral Medicine, 11, 1037 - 1048. <https://doi.org/10.1093/tbm/ibaa099>.

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/> - Вісник КПІ ім. Ігоря Сікорського. Соціологія. Політологія. Право.
2. <http://stmm.in.ua/>- Соціологія: теорія, методи, маркетинг. ІС НАНУ
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
4. <https://prometheus.org.ua/>. Найкращі онлайн-курси України та світу.
5. <http://www.sociology.kpi.ua/literature> - кафедра соціології КПІ імені Ігоря Сікорського

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

Лекція 1. Теоретичні та методологічні основи дослідження соціальної поведінки.

Основні питання. Актуальність вивчення соціальної поведінки у сучасних умовах суспільних трансформацій. Понятійно-категоріальний апарат поведінкової соціології. Провідні парадигми: функціоналізм, конфліктологія, інтерпретативна соціологія, раціональний вибір. Міждисциплінарний контекст: зв'язки з психологією, антропологією, культурологією. Методологічні проблеми пояснення соціальної поведінки: поєднання якісних і кількісних методів, значення аналітичної соціології для розкриття механізмів взаємодії.

Лекція 2. Макрорівневі рамки сучасної поведінкової соціології.

Основні питання. Соціальна поведінка у контексті макросоціологічних теорій. Внесок Е. Дюркгайма у розуміння колективних уявлень і норм. Макс Вебер: соціальна дія та її типологія. Подальший розвиток — теорії ризикового суспільства (У. Бек), глобалізаційні процеси та їхній вплив на соціальну поведінку. Макрорівневі підходи до вивчення соціальних трансформацій, кризи інституцій, формування нових типів соціальних ідентичностей. Використання емпіричних даних для підтвердження макротеоретичних концепцій.

Лекція 3. Мікро та мезорівень соціальної дії, групова динаміка

Основні питання. Мікросоціологічні традиції: символічний інтеракціонізм (Г. Блумер), феноменологічна соціологія (А. Шюц), етнометодологія (Г. Гарфінкель). Повсякденність як об'єкт соціологічного аналізу. Групові норми, соціальні ролі, процеси ідентифікації та соціалізації. Мезорівень — динаміка малих і середніх груп, формальні та неформальні об'єднання, роль комунікації. Групова динаміка як механізм колективної поведінки: конформізм, лідерство, прийняття рішень. Значення мікро- і мезопроцесів для формування ширших соціальних структур і колективних дій.

Лекція 4. Конфлікти, кризи та соціальні трансформації у XX–XXI століттях

Основні питання. Конфлікт як рушій соціальних змін: класичні підходи К. Маркса, Р. Дарендорфа, Л. Козера. Еволюція конфліктологічних концепцій у другій половині XX століття. Сучасні підходи до вивчення ескалації та регуляції конфліктів. Соціальні кризи у глобальному та локальному вимірах: від економічних і політичних криз до криз цінностей. Трансформаційні процеси в українському суспільстві у XXI столітті. Можливості аналітики соціальних даних для виявлення причин і наслідків кризових процесів.

Лекція 5. Стратифікація, інституції та поведінкові режими.

Основні питання. Класові схеми та соціальна стратифікація: неовеберіанський підхід Дж. Голдторпа, неомарксистська концепція Е. Райта, постіндустріальний підхід Г. Еспін-Андерсена. Інституції як рамки соціальної поведінки: політичні, економічні, культурні обмеження. Взаємодія індивідуальних стратегій і структурних обмежень. Поведінкові режими у суспільствах із різними рівнями розвитку демократії, економіки та культури. Використання емпіричних даних для порівняльного аналізу соціальної стратифікації.

Лекція 6. Аналітична соціологія як дослідницька стратегія.

Основні питання. Аналітична соціологія: історія формування та головні принципи. Пояснювальні механізми та мікро–макро зв'язки у соціальних процесах. Модельні пояснення та роль формалізації. Переваги механізмного підходу порівняно з традиційними соціологічними теоріями. Приклади застосування аналітичної соціології у дослідженнях сучасних суспільних явищ: дифузія інновацій, колективна дія, радикалізація. Виклики та перспективи розвитку цього напрямку в українській соціології.

Лекція 7. Мережевий підхід до соціальної поведінки.

Основні питання. Соціальні мережі як об'єкт аналізу в сучасній соціології. Теорія «малого світу» та моделі безмасштабних мереж. Мережеві механізми поширення інформації, інновацій та колективних дій. Структурні обмеження мережевих взаємодій. Методи збору та аналізу мережевих даних. Приклади застосування мережевого аналізу у вивченні політичної мобілізації, економічної взаємодії та онлайн-комунікацій. Значення мережевої перспективи для поєднання мікро- та макropідходів у соціології.

Лекція 8. Раціональність, когнітивні упередження та прийняття рішень

Основні питання. Класичні уявлення про раціональність у соціології та економіці. Концепція обмеженої раціональності Г. Саймона. Теорія перспектив Д. Канемана і А. Тверські. Соціальні норми як рамки прийняття рішень. Когнітивні упередження та їхній вплив на поведінку індивідів і груп. Раціональність і моральні інтуїції. Методи виявлення поведінкових аномалій у соціальних дослідженнях. Використання даних експериментів і опитувань для аналізу прийняття рішень.

Лекція 9. Радикалізація, популізм і трансформації капіталізму

Основні питання. Соціально-поведінкові патерни радикалізації та політичного популізму. Вплив соціальних, економічних і культурних криз на зростання популістських рухів. Інформаційні екосистеми та роль цифрових платформ у поширенні радикальних ідей. Трансформації капіталізму: від класичного до «кризового» (Crack-Up Capitalism). Психологічні та соціологічні механізми формування радикальних і популістських ідентичностей. Методи дослідження радикалізації через аналіз текстових корпусів, баз подій і цифрових даних.

Лекція 10. Дифузія інновацій та соціальні зміни

Основні питання. Теорія дифузії інновацій Е. Роджерса та її сучасні модифікації. Соціальні механізми прийняття та поширення нововведень. Просте і складне «зараження» як моделі поширення соціальних практик. Бар'єри та чинники впровадження інновацій: організаційні, культурні, інституційні. Роль лідерів думок та соціальних мереж у процесах дифузії. Методи дослідження інноваційних процесів за даними опитувань, соціальних медіа та мережевого аналізу. Дифузія інновацій як рушій соціальних змін у сучасних суспільствах.

Лекція 11. Поведінка в умовах війни, травми та колективної резильєнтності

Основні питання. Війна радикально змінює умови соціальної дії та повсякденних практик, що потребує осмислення трансформацій індивідуальних і колективних стратегій виживання. Дослідження травматичного досвіду та пошуку сенсу життя, започатковані Віктором Франклом, стали підґрунтям для аналізу поведінкових реакцій у кризових обставинах. Теорія культурної травми Джеффри Александера дозволяє простежити, як війна та насильство конструюють нові колективні ідентичності й системи солідарності.

Лекція 12. Штучний інтелект, алгоритми і соціальна поведінка

Основні питання. Поява алгоритмічних середовищ стала новим фактором у структурі соціальної взаємодії. Мануель Кастельс, аналізуючи феномен «мережевого суспільства», показав, що технології визначають не лише форму комунікації, а й логіку соціальної організації. Шошана Цубофф у концепції «сурвеланс-капіталізму» розкрила, як цифрові корпорації використовують поведінкові дані для управління та контролю. Соціальні науки даних, що їх розвиває Девід Лазер, демонструють як нові можливості для соціологічного аналізу, так і ризики алгоритмічної дискримінації та цифрової нерівності.

Лекція 13. Цифрові простори і колективна дія

Основні питання. Цифрові простори стали ключовим середовищем мобілізації колективних дій, що проявляється як у культурних практиках, так і в політичних процесах. Теорія інформаційних каскадів Дункана Воттса пояснює механізми поширення поведінкових патернів у мережах. Елай Парізер показав, що алгоритмічна селекція створює «фільтрувальні бульбашки», які визначають характер цифрових комунікацій та впливають на здатність до колективної координації. Цифрова постправда, поширення фейків і маніпулятивних повідомлень постають як виклики для демократичних суспільств.

Лекція 14. Цінності, норми та девіантні практики у сучасних дослідженнях, антропологічні виміри

Основні питання. Проблема соціальних норм і цінностей займає центральне місце в соціології та антропології. Еміль Дюркгайм трактував норми як основу соціального порядку та колективної свідомості. Роберт Мертон, розвиваючи концепцію аномії, показав, як порушення узгодженості між цілями та засобами призводить до девіантної поведінки. Антропологічна перспектива Кліффорда Гірца дозволяє досліджувати символи, ритуали та культурні коди як механізми регуляції соціальної поведінки. Сучасні дослідження виявляють, як глобалізація трансформує ціннісні системи і створює нові форми девіацій.

Тема 15. Інтеграція сучасних теорій і даних у поведінковій соціології

Основні питання. Поведінкова соціологія на сучасному етапі потребує поєднання різних методологічних перспектив. Пітер Хедстрем у межах аналітичної соціології обґрунтовує необхідність механічного пояснення соціальних процесів. Використання макро- і мікропідходів у єдиній дослідницькій стратегії дозволяє уникати редуccionізму і формувати комплексне бачення соціальної дії. Практика використання відкритих даних і цифрових методів створює умови для інтеграції різних теоретичних підходів і забезпечує новий рівень аналітики соціальних процесів.

Семінарські (практичні) заняття

Основні завдання циклу семінарських (практичних) занять:

сформувати у студентів:

- Набуття компетенцій та навичок щодо критичного та системного розгляду соціальних даних, здатності протистояти догматизмові бінарних опозицій;
- Знання щодо форм впливу сучасних досліджень з економічної психології, теорій соціального розвитку та мережевих взаємодій на формування поведінкових стратегій груп та особистостей.

Семінарське заняття 1. Теоретичні та методологічні основи дослідження соціальної поведінки

Основні питання. Поведінкові теорії у структурі соціології та їхнє співвідношення з іншими напрямками суспільних наук. Аналіз класичних парадигм — функціоналізму, конфліктології, інтерпретативних підходів — у спробах пояснення соціальної поведінки. Міждисциплінарний вимір дослідження поведінкових стратегій: як психологія, антропологія та культурологія розширюють горизонти соціологічного аналізу. Аналітична соціологія як інструмент моделювання соціальних механізмів, що поєднують індивідуальні мотивації та колективні наслідки. Практичні можливості застосування цих підходів у вивченні кризових суспільних процесів.

Семінарське заняття 2. Макрорівневі рамки сучасної поведінкової соціології.

Основні питання. Колективні уявлення та соціальна солідарність у концепції Еміля Дюркгайма як підґрунтя для інтерпретації соціальної стабільності та кризи. Типологія

соціальної дії та ідеї раціоналізації Макса Вебера як засіб для аналізу мотиваційних структур у глобалізованому суспільстві. Сучасні теорії ризикового суспільства Ульріха Бека та глобальних трансформацій як продовження класичних макротеорій. Актуальність цих концепцій для пояснення нових викликів — від екологічних загроз до технологічних ризиків. Проблемні аспекти макрорівневого аналізу: чому загальні схеми потребують уточнення через мікро- та мезодослідження.

Семінарське заняття 3. Мікро та мезорівень соціальної дії, групова динаміка.

Основні питання. Символічний інтеракціонізм Герберта Блумера та феноменологія Альфреда Шюца у поясненні повсякденності як структурованої дії. Етнометодологічний підхід Гарольда Гарфінкеля до впорядкування взаємодії. Групові норми, соціальні ролі та процеси ідентифікації у малих групах. Виникнення та функціонування неформальних правил поведінки. Динаміка групових процесів: механізми лідерства, конформізму, міжгрупових конфліктів. Значення мезорівня у формуванні поведінкових стратегій. Як організації та інститути структурують індивідуальну дію та агрегують її до колективних результатів.

Семінарське заняття 4. Конфлікти, кризи та соціальні трансформації у XX–XXI століттях.

Основні питання. Марксистська традиція тлумачення конфлікту як рушійної сили соціальних змін. Розвиток цієї ідеї у працях Ральфа Дарендорфа та Льюїса Козера. Ескалація і врегулювання конфліктів у сучасних суспільствах. Які стратегії застосовуються для зниження напруги та запобігання кризам. Соціальні кризи як чинники структурних трансформацій. Взаємозв'язок економічних, політичних і культурних криз у XX–XXI століттях. Роль емпіричних досліджень у виявленні зв'язку між конфліктом і соціальними змінами. Як сучасна соціологія аналізує кризові процеси в Україні та світі.

Семінарське заняття 5. Стратифікація, інституції та поведінкові режими.

Основні питання. Порівняння класових схем Джона Голдторпа, Еріка Райта та Г'юсти Еспін-Андерсена у поясненні соціальної стратифікації та мобільності. Інституції як рамки поведінки: політичні, економічні, культурні обмеження та їхній вплив на індивідуальні стратегії.

Поведінкові режими у різних суспільних контекстах: демократії, авторитаризми, перехідні суспільства. Емпіричний аналіз стратифікації: як статистичні дані та соціологічні опитування дозволяють перевіряти теоретичні моделі.

Семінарське заняття 6. Аналітична соціологія як дослідницька стратегія.

Основні питання. Аналітична соціологія як спроба поєднати мікро- та макрорівень через механізми пояснення соціальної поведінки. Підхід Пітера Хедстрема до моделювання соціальних механізмів та його вплив на сучасну соціологію. Використання формальних моделей і симуляцій для верифікації соціологічних теорій. Проблема пояснювальної сили та обмежень аналітичної соціології у порівнянні з класичними парадигмами.

Семінарське заняття 7. Мережевий підхід до соціальної поведінки.

Основні питання. Соціальні мережі як середовище формування поведінкових стратегій та колективних дій. Концепція «малих світів» Данкана Воттса і «безмасштабних мереж» Альберта-Ласло Барабаші у поясненні структурних обмежень взаємодії. Мережевий аналіз як інструмент дослідження поширення інновацій, норм та соціальних практик. Значення мережевого підходу для розуміння кооперації, солідарності та конфліктів у цифрових просторах.

Семінарське заняття 8. Раціональність, когнітивні упередження та прийняття рішень.

Основні питання. Поняття обмеженої раціональності у працях Герберта Саймона та його значення для соціальної поведінки. Теорія перспектив Данієля Канемана і Амоса Тверські як основа дослідження когнітивних упереджень. Моральні інтуїції та соціальні норми як чинники прийняття рішень поза межами класичної раціональності. Аналіз емпіричних даних опитувань і експериментів у вивченні поведінкових аномалій.

Семінарське заняття 9. Радикалізація, популізм і трансформації капіталізму.

Основні питання. Радикалізація як соціальний процес, що поєднує ідеологічні, культурні та економічні чинники Популізм як форма політичної мобілізації та його зв'язок з масовими комунікаціями у працях Каса Мудде та Ернесто Лаклау Сучасні трансформації капіталізму та поява феномена «crack-up capitalism» як виклик для поведінкових досліджень. Роль інформаційних екосистем і цифрових платформ у поширенні радикальних практик та політичних нарративів.

Семінарське заняття 10. Дифузія інновацій та соціальні зміни.

Основні питання. Класична теорія дифузії інновацій Еверетта Роджерса та її застосування у соціології. Мережеві моделі поширення нововведень та концепція «складних контактів». Організаційні та культурні бар'єри у впровадженні інновацій у різних соціальних контекстах. Дослідження інновацій як індикатора соціальних змін у глобальному та локальному масштабах.

Семінарське заняття 11. Поведінка в умовах війни, травми та колективної резильєнтності.

Основні питання. Війна як соціальний контекст, що створює специфічні поведінкові режими — адаптацію, мобілізацію, самоорганізацію. Порівняння соціологічних і психологічних підходів до пояснення стратегій виживання. Концепція культурної травми Джеффри Александера як інструмент аналізу суспільних змін унаслідок колективних втрат. Віктор Франкл і проблема пошуку сенсу у кризових умовах як основа для розуміння трансформацій ціннісних орієнтацій особистостей. Міхаель Унгар і теорія колективної резильєнтності як пояснення механізмів відновлення суспільств після катастроф. Роль волонтерських рухів, горизонтальних мереж і громадянських ініціатив у зміцненні соціальної стійкості.

Семінарське заняття 12. Штучний інтелект, алгоритми і соціальна поведінка.

Основні питання. Мануель Кастельс і концепція мережевого суспільства як рамка для аналізу алгоритмів, що структурують соціальні взаємодії. Вплив цифрових платформ на формування нових моделей поведінки. Шошана Цубофф і теорія «сурвеланс-капіталізму» як пояснення перетворення поведінкових даних у ресурс політичного та економічного контролю. Критика алгоритмічної влади та асиметрії доступу до інформації. Штучний інтелект як інструмент соціальних досліджень: обробка великих даних, прогнозування колективних трендів, моделювання взаємодій. Етичні ризики цифрових технологій: алгоритмічна дискримінація, знеособлення соціальних практик, нові форми соціальної стратифікації. Питання регуляції та відповідальності у цифровій соціології.

Семінарське заняття 13. Цифрові простори і колективна дія.

Основні питання. Цифрові простори як нова сфера мобілізації, де колективні дії організовуються через соціальні медіа і онлайн-мережі. Приклади політичних кампаній,

протестів та глобальних рухів. Практичні кейси поширення хештегів і флешмобів. Елай Парізер і концепція «фільтрувальних бульбашок» як критичний аспект алгоритмічного посередництва. Соціальні наслідки селективного доступу до інформації для колективних дій. Феномен постправди та масова дезінформація як фактор дестабілізації демократичних процесів. Мережевий та контент-аналіз як методи вивчення цифрових форм колективної дії.

Семінарське заняття 14. Цінності, норми та девіантні практики у сучасних дослідженнях, антропологічні виміри.

Основні питання. Еміль Дюркгайм і соціальні норми як основа колективної свідомості та механізм інтеграції суспільства. Використання його підходу у сучасних дослідженнях соціального порядку. Роберт Мертон і концепція аномії як ключ до пояснення девіантних практик. Моделі поведінкових відхилень у різних соціокультурних контекстах. Кліффорд Гірц і антропологічне тлумачення символів, ритуалів і культурних кодів як регуляторів поведінки. Синтез соціологічного та антропологічного вимірів у дослідженні цінностей. Глобалізація і культурна гібридизація як фактори появи нових форм девіацій. Сучасні кейси трансформації ціннісних систем у різних суспільствах.

Семінарське заняття 15. Модульна контрольна робота

6. Самостійна робота студента

З метою поглиблення знань студентів з дисципліни, отримання досвіду самостійної роботи з науковою літературою пропонується самостійне опрацювання наукової літератури з проблемних питань політичної науки. Від студентів вимагається знання основних проблем та визначень семінарських тем, вільне володіння категоріальним апаратом із дисципліни.

Самостійна робота здобувача включає:

підготовка до аудиторних занять – 46 год;

підготовка реферату – 10 год;

підготовка до модульної контрольної роботи – 4 год;

підготовка до екзамену – 30 год.

Загалом – 90 год.

Під час планування індивідуального завдання з певного ОК необхідно забезпечити баланс часу СРС відповідної освітньої компоненти. Підґрунтям цього розрахунку є орієнтовні норми часу на виконання здобувачами вищої освіти окремих робіт:

Вид роботи	Підготовка до одного аудиторного академічного часу					Підготовка та складання		Виконання	
	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	МКР* (денна)	Залік	Екзамен	ІСЗ (денна)	ДКР (заочна)
Норма часу (год.)	0,3-0,5	0,5-1	1,5-2	1-1,5	2	6	30	10-15	10-20

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Вивчення дисципліни проводиться згідно існуючої методики організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, що передбачає питому вагу самостійної роботи студентів. Семінарські заняття поглиблюють теоретичні знання з відповідних тем навчальної дисципліни, закріплюють практичні навички дискусій, відстоювання своєї наукової позиції, роботи з літературою та іншими джерелами інформації, критичний

огляд останніх.

Відвідуваність і виконання завдань

Важливо відвідувати лекції, на яких висвітлюватиметься систематизований навчальний матеріал, презентації текстів документів в обсязі достатньому для опанування дисципліни студентом. Студенту складно буде належно підготуватись до практичного заняття, виконати практичне завдання, якщо він буде пропускати лекції. Тому для студентів, які бажають продемонструвати відмінні результати навчання, активна робота на лекційних заняттях просто необхідна. Однак відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь студента на практичних заняттях є обов'язковою і буде вимагатись. Рейтинг студента значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях. Студенти, які пропустили практичні заняття, можуть не допустити зниження підсумкового рейтингу, своєчасно (протягом семестру) опрацювавши відповідні теми і виконавши завдання, передбачені для пропущених занять. Не треба чекати наближення заліково-екзаменаційної сесії для відповідного спілкування з викладачем. Варто це робити як тільки студент буде готовий продемонструвати свої знання і навички з пропущених тем занять.

Теми і завдання для практичних занять передбачені робочою програмою дисципліни, доступною з особистого кабінету студента в системі «Кампус» або на сайті кафедри соціології. У контексті дистанційного навчання також використовується Гуглкласрум.

На лекціях та практичних заняттях допускається використання ноутбуків, смартфонів, але лише для цілей, зумовлених темою заняття і відповідним тематичним завданням. Використовувати зазначені (та інші подібні) засоби для розваги чи спілкування під час заняття не варто. Відповідати на питання викладача, висловлювати свої думки, аргументувати дослідницьку позицію можливо за допомогою посилань на відповідні інформаційні джерела. Це можуть бути підготовлені письмові нотатки з питань теми заняття (або передбачених завдань), та (або) відповідні посилання, приступні для перевірки .

Форми роботи

На лекціях висвітлюється зміст основних питань курсу. Лекції проводяться у режимі інтерактивної взаємодії. Тематика лекцій висвітлена у робочій програмі дисципліни. Вітаються питання від студентів до викладача під час лекції. Викладач може ставити питання окремим студентам або загалом аудиторії. Допускається і вітається діалог між студентами і викладачем на лекції.

Семінарські заняття мають на меті розвиток у студентів вміння працювати з науковою літературою, готувати виступи на базі попередньої аналітичної роботи, формулювати та відстоювати свою позицію, брати активну участь у дискусії. На заняттях використовуватиметься кейс-стаді, «метод Сократа».

Неформальна освіта

За бажанням здобувача, в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин дисципліни в асинхронному режимі, зокрема через опанування дистанційних курсів та інших форм неформального навчання. Для врахування в рейтинговій системі оцінювання балів за такі курси, вони мають змістовно відповідати певним темам силабусу, а їх проходження узгоджене з викладачем дисципліни. На підтвердження проходження неформального навчання студент має надати відповідний документ (сертифікат) із зазначенням назви курсів та їх обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку визначеному у відповідному Положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського: <https://osvita.kpi.ua/node/179>.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.
(інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності)

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Політика використання штучного інтелекту

Політика використання штучного інтелекту та її принципи регламентуються наказом «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://osvita.kpi.ua/node/1225>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: опитування за темою заняття, виконання завдань

Календарний контроль: проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог навчальної дисципліни.

Семестровий контроль: екзамен

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг студента з навчальної дисципліни складається з балів, що він отримує за:

- 1) участь у дискусіях на лекціях;
- 2) модульна контрольна робота;
- 3) робота на семінарських заняттях;
- 4) реферат;
- 5) екзамен

Критерії нарахування балів.

1. Участь у дискусіях на лекціях (до 8 балів)

Ваговий бал – 2 бали при відповіді на одне питання. Максимальна кількість балів на всіх семінарських заняттях дорівнює $n_{лек} = 2 \text{ бали} * 4 = 8 \text{ балів}$.

При відповіді на кожне питання студент отримує:

- активна участь у дискусії, студент демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, з легкістю і переконливо відповідає на поставлені питання – 2 бали;
- бере участь у дискусії, але демонструє часткове розуміння матеріалу; відповіді здебільшого правильні, але фрагментарні або недостатньо аргументовані; оперує даними з певними труднощами; іноді потребує уточнювальних запитань викладача – 1 бал;
- участь у дискусії пасивна або відсутня – 0 балів.

2. Модульна контрольна робота оцінюються у 10 балів.

Контрольна завдання цієї роботи складається з трьох питань з переліку, що наданий у Додатку А.

Критерії оцінювання:

- «відмінно» – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) – 9-10 балів;
- «добре» – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями – 7-8 балів;
- «задовільно» – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки – 6 балів;
- «незадовільно» – відповідь не відповідає вимогам на «задовільно» – 0-5 балів.

3. Робота на семінарських заняттях (до 14 балів).

Ваговий бал – 2 бали при відповіді на одне питання. Максимальна кількість балів на всіх семінарських заняттях дорівнює $r_{\text{сем}} = 2 \text{ бали} * 7 = 14 \text{ балів}$.

Критерії оцінювання:

- творчий підхід до розкриття проблеми, активна участь у заняття – 2 бали;
- участь у занятті є, але студент демонструє лише часткове розуміння матеріалу – 1 бал;
- участь у занятті пасивна або відсутня – 0 балів.

4. Реферат.

Ваговий бал – 18.

Критерії оцінювання:

- «відмінно», тема розкрита повною мірою (не менше 90% потрібної інформації), робота написана самостійно, відповідає встановленим вимогам та здана вчасно – 16 -18 балів;
- «добре», тема розкрита не досить повно (не менше 75% потрібної інформації), наявні незначні відхилення від встановлених вимог, здана вчасно – 13 - 15 балів;
- «задовільно», тема розкрита погано та/або наявні суттєві відхилення від встановлених вимог та/або робота здана із суттєвою затримкою – 9 - 12 балів;
- «незадовільно», робота не відповідає вимогам на 9 балів – 0 балів.

Заохочувальні бали

Всього не більше 10 балів за такі види робіт:

- за науково-дослідницьку діяльність (участь у конференціях, конкурсах студентських робіт, публікації);
- участь у факультетських олімпіадах з дисципліни та всеукраїнських олімпіадах.

Умови позитивної проміжної атестації:

Умовою позитивного проходження першого календарного контролю є отримання не менш, ніж 15 балів. Умовою позитивного проходження другого календарного контролю є отримання не менш, ніж 30 балів.

Умови допуску до екзамену:

Умовою допуску студента до екзамену є отримання попередньої рейтингової оцінки не менше як 24 бали.

4. Екзамен.

Ваговий бал – 50.

Екзамен передбачає усні відповіді на питання, перелік яких наведений у додатку 2.

Критерії оцінювання:

- 40-50 балів – студент відповідає на майже всі питання екзамену, демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви;
- 30-39 балів – студент відповідає на більшість питань екзамену, демонструє хороший рівень знання матеріалу;

- 20-29 балів – студент відповідає на приблизно половину питань екзамену, демонструє доволі поверхневі знання;
- 0-19 балів – студент відповідає лише на окремі питання екзамену, не має власної позиції, допускає суттєві неточності.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

<i>Рейтингова оцінка здобувача (бали)</i>	<i>Університетська шкала оцінок рівня здобутих компетентностей (результатів навчання)</i>
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно

Можливі відмітки у відомості семестрового контролю:

Не допущено	Невиконання умов допуску до семестрового контролю
Усунено	Порушення принципів академічної доброчесності або морально-етичних норм поведінки
Не з'явився	Здобувач, був допущений, але не з'явився на екзамен

Перегляд рейтингової системи оцінювання впродовж семестру

Перегляд РСО може здійснюватися за вмотивованою заявою здобувача, що вивчає ОК, органу студентського самоврядування або профспілкового комітету студентів, поданою на ім'я завідувача забезпечуючої кафедри. Процедура перегляду визначена у розділі 7 Положення про систему оцінювання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologennia_RSO_2025.pdf

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації студентам

Працюючи на лекції студенту варто конспектувати основні поняття, ознаки, класифікації, визначення, алгоритми, про які розповідатиме викладач. Якщо студент буде уважно слухати, фіксувати відповідний матеріал, потім прочитає цей текст, застосує його при вирішенні завдання чи підготовці до практичного заняття, якщо після цього студент презентує свою обґрунтовану позицію (думку), критично оцінить позиції (думки) інших студентів, ставитиме питання викладачу та студентам – обсяг засвоєного ним навчального матеріалу і глибина його розуміння збільшуватиметься в рази.

Готуючись до практичного заняття студент має обов'язково опрацювати лекційний матеріал певної теми, бажано ознайомитись з додатковими ресурсами в мережі. При виникненні питань, виявленні незрозумілих положень необхідно обов'язково обговорити їх з викладачем. На семінарському занятті навіть добре підготовлений студент не повинен залишатись пасивним спостерігачем, а активно включатись у обговорення питання. Якщо ж студент не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття. Не слід відмовлятися від відповіді на питання викладача. Навіть якщо студент не знає відповіді, доцільно спробувати відповісти, висловити свою думку, виходячи з власних знань, досвіду, логіки запитання тощо. При цьому не треба боятися помилитися – одним з важливих завдань вивчення гуманітарних дисциплін соціально- поведінкового циклу є формування вміння логічно мислити і відповідно висловлювативласні думки. Однак, варто пам'ятати, що незнання матеріалу дисципліни

є суттєвим недоліком роботи студента і буде негативно впливати на його загальний рейтинг. Відповідальне ставлення до підготовки на кожне семінарське заняття дає змогу не лише правильно засвоїти навчальний матеріал, але й зекономити зусилля при проходженні семестрового контролю.

Важливим в успішній підготовці студента є вироблення в нього вміння працювати з різними джерелами інформації, формувати компетентнісний підхід до власної інформаційної безпеки, водночас відкриваючи себе світу і світ для себе. Критичний, усебічний та системний характер аналітики дозволить студенту не лише краще засвоїти інформацію, але й в подальшому швидше знаходити потрібні, релевантні відповіді при виникненні, наприклад, певного практичного питання, пов'язаного із конкретною комунікативною ситуацією чи питаннями вибору, складанням індивідуальних стратегем, тощо.

Позааудиторні заняття

Можлива участь студентів у неформальному гуртку для усіх, кому не байдужі питання соціальної детермінації поведінкових стратегій у сучасному глобалізованому світі. Дослідження перспективакадемічної мобільності та співпраці із іноземними стейкхолдерами.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне та асинхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доктором соціологічних наук Кухтою Мирославою Павлівною

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 14 від 23.06. 2025.)

Погоджено Методичною комісією факультету соціології і права (протокол №4 від 24.06.2025)

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Соціальна поведінка в умовах війни як феномен зміни життєвих стратегій особистості та трансформації ціннісних орієнтацій.
2. Колективна травма як фактор формування нових ідентичностей спільнот і суспільств.
3. Теорія культурної травми Джеффри Александера у порівнянні з екзистенційними концепціями Віктора Франкла.
4. Колективна резильєнтність як механізм подолання кризових станів у суспільстві.
5. Алгоритмічне управління поведінкою як нова форма соціального контролю у цифрову добу.
6. Сурвелянс-капіталізм Шошани Цубофф та його наслідки для демократичного розвитку.
7. Використання штучного інтелекту у соціологічних дослідженнях: можливості і ризики.
8. Проблема приватності та нерівності у суспільстві, керованому алгоритмами.
9. Цифрові простори як нова арена колективних дій та мобілізації протестних рухів.
10. Теорія інформаційних каскадів Дункана Воттса як пояснення цифрової масової поведінки.
11. Фільтрувальні бульбашки та алгоритмічні викривлення як фактори соціальної фрагментації.
12. Постправда та поширення дезінформації як чинники політичної радикалізації.
13. Девіантна поведінка у теорії аномії Роберта Мертона: сучасні прояви та обмеження.
14. Антропологічні виміри ритуалів і символів у працях Кліффорда Гірца як інструменти соціального порядку.
15. Трансформація ціннісних систем у глобалізованому суспільстві: від культурної гомогенізації до гібридизації.
16. Аналітична соціологія Пітера Хедстрьема як основа для пояснення механізмів соціальної поведінки.
17. Макро- та мікропідходи у сучасних соціологічних дослідженнях: можливості інтеграції.
18. Використання відкритих даних та цифрових методів у поведінковій соціології.
19. Мережевий підхід до пояснення колективної поведінки та його застосування в умовах цифрових комунікацій.
20. Перспективи інтеграції когнітивних, мережевих та аналітичних підходів у сучасній соціології.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Соціальна поведінка як предмет міждисциплінарних досліджень: соціологія, психологія, антропологія.
2. Війна і поведінкові стратегії особистостей: досвід солідарності, волонтерства та виживання.
3. Колективна травма як чинник соціальних змін: теоретичні моделі та емпіричні приклади.
4. Проблема сенсу життя в умовах кризи: екзистенційний підхід Віктора Франкла.
5. Колективна резильєнтність як нова категорія соціологічного аналізу.
6. Штучний інтелект і алгоритми як нові соціальні інститути.
7. Сурвелянс-капіталізм і суспільство контролю: соціологічний вимір.
8. Соціальні науки даних і використання великих масивів даних у соціології.
9. Цифрові платформи як простір мобілізації протестних рухів.
10. Інформаційні каскади у цифрових мережах: приклади та моделі.
11. Алгоритмічні фільтри і проблема публічної сфери.
12. Постправда і дезінформація як нові виклики демократії.
13. Девіантна поведінка і соціальний контроль: класичні та сучасні концепції.
14. Ціннісні трансформації у добу глобалізації.
15. Ритуали та символи як антропологічні механізми підтримання соціального порядку.
16. Макро- та мікропідходи у соціології: дискусія щодо редукціонізму.
17. Аналітична соціологія та механізми пояснення соціальної поведінки.
18. Використання цифрових методів і відкритих даних для дослідження колективної дії.
19. Мережевий аналіз як інструмент пояснення дифузії інновацій.
20. Перспективи синтезу аналітичної соціології, когнітивних і мережевих підходів.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Теоретичні та методологічні основи дослідження соціальної поведінки у сучасній соціології.
2. Міждисциплінарний характер вивчення соціальної поведінки: взаємодія соціології, психології та антропології.
3. Макрорівневі підходи до пояснення соціальної поведінки: Еміль Дюркгайм та Макс Вебер.
4. Суспільство ризику Ульріха Бека як аналітична рамка для вивчення глобальних трансформацій.
5. Символічний інтеракціонізм як підхід до пояснення повсякденних практик.
6. Феноменологія Альфреда Шюца та етнометодологія Гарольда Гарфінкеля у вивченні соціальної взаємодії.
7. Групова динаміка: лідерство, норми, ролі та міжгрупові конфлікти.
8. Теорії соціального конфлікту: Карл Маркс, Ральф Дарендорф і Льюїс Козер.
9. Соціальні кризи ХХ–ХХІ століть як фактор структурних і ціннісних трансформацій.
10. Стратифікація і класові схеми у концепціях Джона Голдторпа, Еріка Райта і Гьости Еспін-Андерсена.
11. Інституційні обмеження та індивідуальні стратегії у формуванні поведінкових режимів.
12. Аналітична соціологія Пітера Хедстрьома: пояснення соціальних механізмів.
13. Поєднання макро- і мікропідходів у сучасних дослідженнях соціальної поведінки.
14. Мережевий підхід до соціальної поведінки: концепції Дункана Воттса та Альберта-Ласло Барабаші.
15. Малі світи та безмасштабні мережі як моделі поширення соціальних практик.
16. Обмежена раціональність у працях Герберта Саймона та її значення для пояснення соціальних рішень.
17. Теорія перспектив Даніеля Канемана і Амоса Тверські: когнітивні упередження та поведінкові аномалії.
18. Соціальні норми, моральні інтуїції та їхній вплив на прийняття рішень.
19. Радикалізація як соціальний процес: причини, стадії, наслідки.
20. Популізм як поведінковий патерн у сучасній політиці: підходи Каса Мудде та Ернесто Лаклау.
21. Трансформації капіталізму та феномен «crack-up capitalism».
22. Класична теорія дифузії інновацій Еверетта Роджерса та її сучасні застосування.
23. Мережеві моделі поширення інновацій і складні контакти.
24. Поведінка в умовах війни: адаптація, мобілізація, солідарність.
25. Травма і колективна резильєнтність у сучасних соціологічних дослідженнях.
26. Волонтерські рухи та горизонтальні мережі як нові форми соціальної дії.
27. Алгоритми і штучний інтелект як нові соціальні інститути.
28. Сурвеланс-капіталізм Шошани Цубофф і його значення для аналізу соціальної поведінки.
29. Цифрові простори і колективна дія: інформаційні каскади, постправда, дезінформація.
30. Перспективи інтеграції аналітичної соціології, когнітивних і мережевих підходів у єдину пояснювальну стратегію.